

KAROLIS TUMELIS

Bažnytinės unijos palikimo beieškant: XVII–XVIII a. Lietuvos bazilijonų teologijos užrašai biografistiniu požiūriu

ANOTACIJA. Straipsnyje analizuojamas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, Lietuvos pravoslavų konsistorijos fonde (f. 41) saugomų įvairiems bazilijonų ordino (lot. Ordo Sancti / Divi Basilii Magni, OSBM / ODBM) nariams priklausiusių teologijos kursų užrašų rinkinys. Šio ordino nariai, būdami graikų apeigų katalikai, pounijiniu laikotarpiu, XVII–XVIII a., neturėdami išplėtos savos dvasininkų paruošimo sistemos, buvo lavinami jėzuitiškoje sistemoje. Išlikę teologijos, svarbiausios dvasininkų ruošimo disciplinos, užrašai leidžia ne tik pažvelgti, kam priklausė ir kur buvo surašyti vieni ar kiti rankraštiniai užrašai, bet taip pat atskleisti galimus šių vienuolių ryšius su kitais, lotynų apeigų katalikais, studijavusiais kartu, tose pačiose vietose.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: bazilijonai, unitai, bažnytinė unija, teologija, teologijos studijos, XVII–XVIII a., jėzuitai, Jėzaus Draugija, popiežiškoji seminarija, alumna-tas, Branevas, Vilnius, Roma, Olomoucas, Praha.

Brastos bažnytinė unija, įvykusi 1596 m., yra lūžio epizodas visos krikščionybės istorijoje. Nors šio įvykio vertinimas buvo ir tebėra prieštaringas¹, jo

¹ Šiuos vertinimus reikia traktuoti neatsiejamai nuo konteksto, kuriame jie pasirodė (-o). Antai XIX a. lenkų istoriografijoje sureikšmintas katalikybės vaidmuo, civilizacijos gynimas nuo iš rytų slenkančios despotijos ir t. t. Rytų Bažnyčiai čia teko, geriausiu atveju, jaunes-

reikšmę nuneigti sunku – Abiejų Tautų Respublikos teritorijoje, po simbolinio Romos katalikų bei stačiatikių ortodoksų Bažnyčių susijungimo atsiradusi unitų konfesija tapo svarbia bendros Lenkijos ir Lietuvos valstybės tikiškos įvairovės paveikslu dalimi. Unitai, pripažinę popiežiaus autoritetą ir tapę Katalikų Bažnyčios dalimi, taip ir neįgijo lygiaverčių politinių teisių su katalikais *sensu stricto*, vis dėlto jie savo padėtimi skyrėsi nuo stačiatikių, kuriems įvardinti ilgainiui, XVII–XVIII a., imtas vartoti iškalbingas *dizunitų* terminas.

Kita vertus, naujieji graikų apeigų katalikai iškart susidūrė su rimtomis problemomis. Unitai itin stokojo gerai parengtų dvasininkų, neturėjo tinkamai išplėtos savos švietimo sistemos jiems parengti², todėl privalėjo kliautis lotynų apeigų katalikais, taip uniją pamažu, sąmoningai ar ne, įtvirtindami ne tik teisiniu, bet instituciniu ir administraciniu požiūriu. Sudėtingu visai Bažnyčiai periodu, plintant protestantizmui, bet vykstant ir pačios Bažnyčios atsinaujimui, kurį pradėjo Tridento susirinkimas (1545–1563), imtos kurti į problemišką konfesinę prasme (t. y. protestantų arba stačiatikių dominuojamų) kraštų jaunuolius orientuotos institucijos – alumnatai, arba popiežiškosios seminarijos³, kuriose šie gyveno ir buvo ruošiami misijų darbui. Šiomis naujomis aplinkybėmis pagrindiniu Bažnyčios įrankiu tapo naujas katalikų vyrų ordinas – Jėzaus Draugija, pasižymėjusi itin aiškiai artikuliuotu paklusnumu Apaštalų sostui ir misijiniu veiklos pobūdžiu. Būtent jėzuitai tapo pagrindiniais katalikiškųjų universitetų, seminarijų bei kolegijų valdytojais ir dėstytojais. Tačiau jų veikla neapsiribojo švietimu ar katalikybės platinimu egzotiškuose kraštuose, jie buvo ir aktyvūs bažnytinės unijos

niojo partnerio, jei ne pasyvaus „civilizuojamo“ objekto vaidmuo. Akivaizdu, kad skaudžios XIX a. sukilimų ir valstybės padalijimų patirtys veikė ir tokį unijos vertinimą (plačiau žr. Teresa Chynczewska-Hennel, „Unia brzeska XVII stulecia w polskiej historiografii“, in: *Беларускі Гістарычны Зборнік = Białoruskie Zeszyty Historyczne*, 1996, Nr. 6, prieiga per internetą: http://web.archive.org/web/20100111021433/http://kamunikat.fontel.net:80/www/czasopisy/bzh/06/06art_chynczewska.htm, žiūrėta 2019 04 16).

² Plačiau žr. Artūras Grickevičius, *Vilniškė popiežiškoji seminarija 1583–1655 metais*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2008, p. 203–212.

³ Bolesław Kumor, „Alumnaty papieskie“, in: *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin: KUL, 1985, p. 394–395; „Seminarium Papiesskie“, in: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996, p. 611. Prieiga per internetą: <https://www.jezuici.krakow.pl/cgi-bin/rjbo?b=enc&q=SEMINARIUM+PAPIESKIE&f=1>, žiūrėta 2019 04 17.

šalininkai⁴. Galbūt ryškiausias jų paliktas unijos istorijoje pėdsakas yra susijęs su vieninteliu graikų apeigų katalikišku vyrų vienuolių ordinu – bazilijonais (lot. *Ordo Sancti / Divi Basilii Magni*, OSBM / ODBM). Nors šv. Bazilijaus regula buvo žinoma ir praktikuojama nuo pirmųjų krikščionybės amžių, būtent sudarius Brastos bažnytinę uniją susiformavo atskiras ordinas su savo struktūra, kuris ilgainiui tapo svarbiausiu visos unitų bendruomenės reprezentantu Abiejų Tautų Respublikoje bei jos konfesinės tapatybės formuotoju⁵. Ordino įkūrėjai (ar, tiksliau kalbant, reformuotojai) Juozapas Benjaminas Rutskis bei šv. Juozapas Kuncevičius ne tik buvo baigę jėzuitų kolegijas, bet ir kliovėsi jėzuitų pagalba vykdant reformas Švč. Trejybės vienuolyne Vilniuje, organizuojant bazilijonų noviciatą Bytenėje bei, galiausiai, parengiant koherentišką ordino regulą 1617 m. vykusios pirmosios generalinės kapitulos metu⁶. Todėl nebus per drąsu teigti, kad abiejų vienuolių – lotynų apeigų jėzuitų bei graikų apeigų bazilijonų – artimi ryšiai buvo užprogramuoti unijos idėjoje, kuri, nors ir nebuvo nauja, vis dėlto buvo įgyvendinta – gana ironiška – tik krikščionybei sueižėjus Vakaruose.

Šio straipsnio tikslas yra pristatyti Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – LMAVB RS) saugomus bazilijonų, studijavusių katalikiškose institucijose (universitetuose bei kolegijose), teologijos užrašus⁷ iš biografistinės perspektyvos⁸, sutelkiant dėmesį į tekstų autorių studijų vietą, laikotarpį ir vėlesnius karjeros bei biografijos apskri-

⁴ „Brzeska unia“, in: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, p. 71; „Unia kościelna“, in: *ibid*, p. 709–710; Tomasz Kempa, „Piotr Skarga jako propagator unii kościoła katolickiego z prawosławnym“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2013, Nr. 35–36: *Petras Skarga ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*, Vilnius, p. 181–216.

⁵ Ichoris Skočiliasas, „Maskvos okupacija ir bazilijonų atgimimas“, in: *Kultūrų kryžkelė. Vilniaus Švč. Trejybės šventovė ir vienuolynas: Kolektyvinė monografija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 104–109.

⁶ „Bazylianie“, in: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, p. 32.

⁷ Reikėtų trumpai aptarti čia vartojamas sąvokas, apibūdinančias pristatomus šaltinius. Straipsnyje vartojamas *užrašų* terminas numato, jog čia kalbama apie pilną kurso turinį apimančius tekstus, todėl *konspekto* – iš esmės *apžvalgos* termino atsisakyta.

⁸ Apie biografistikos metodą plačiau žr. Iveta Jakimavičiūtė, „Biografistikos samprata Lietuvos ir užsienio tyrėjų darbuose“, in: *Knygotyra*, 2008, Nr. 51, p. 109–125. Lietuviškoje istoriografijoje tokių tyrimų esama. Antai, iš naujesnių negalima nepaminėti Mintauto Čiurinsko tyrimo, skirto LDK biografistikai (žr. Mintautas Čiurinskas, *XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006).

tai epizodus. Tokias studijas per užrašų autorystę pristatanti tyrimo prieiga nėra įprasta studijų istorijos istoriografijoje, kurioje kaip pagrindinis šaltinis dominuoja įvairiose įstaigose besimokiusių studentų matrikulai⁹. Vis dėlto ji leidžia ne tik patikslinti masiškesnio pobūdžio šaltinių teikiamą informaciją, bet kartu, analizuojant autorių paliktus įvairius marginalinius įrašus, atskleisti kitus, galbūt mažiau žinomus vienuolių biografijos faktus¹⁰, tokius

⁹ Apie bazilijonų studijas yra rašę keletas autorių. Lietuvos istoriografijos kontekste verta minėti Vilniaus popiežiškajai seminarijai skirtą Artūro Grickevičiaus monografiją (Artūras Grickevičius, *op. cit.*, žr. išn. 2), kurioje atskirai nagrinėjami Unitų Bažnyčios santykiai su alumnatu, ir Inos Kažuro straipsnį, kuriame nagrinėjama bazilijonų vieta Vilniaus universitete (žr. Ina Kažuro, „Bazilijonų vienuolijos ryšiai su Vilniaus universitetu“, in: *Lietuvos istorijos studijos*, 2018, Nr. 42, p. 29–47). Bendrame istorinių studijų tyrimų kontekste ypač svarbią vietą užima Dmytro Blažejovskio sudaryti unitų studentų, besimokiusių Vidurio ir Vakarų Europos katalikiškose mokyklose, sąrašai; būtent juose galima aptikti svarbiausią informaciją apie įstojimą į mokyklą, jos baigimo datą, studentų kilmės vietą, studijų pobūdį ir t. t. (žr. Dmytro Blažejovskij, *Byzantine Kyivan Rite Students in Pontifical Colleges, and in Seminaries, Universities and Institutes of Central and Western Europe (1576 – 1983)*, Rome: PP. Basiliani, 1984). Tiesa, reikia pastebėti, kad ne visais atvejais Blažejovskiui buvo prieinama informacija apie studijų turinį – galbūt dėl jo paties naudotų šaltinių (ar jų publikacijų) pobūdžio. Apie unitų vyskupų, kurie turėjo priklausyti bazilijonų ordinui, studijas taip pat yra rašiusi Dorota Wereda (žr. Dorota Wereda, *Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVIII wieku*, Siedlce-Lublin: Wydawnictwo Werset, 2013) bei Bolesławas Kumoras (žr. Bolesław Kumor, „Pochodzenie i wykształcenie metropolitów kijowskich grecko-katolickich 1600–1795“, in: *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*, 3, 1996, p. 125–138). Lietuviškoji studijų istorijos tyrimų tradicija vargu ar įsivaizduojama be kiek senesnių, bet iš dalies aktualumo dar nepraradusių tyrimų, iš jų pirmiausia paminėti reikėtų Vaclovo Biržiškos parengtus XIV–XVIII a. už Lietuvos ribų studijavusių Lietuvos studentų sąrašus (žr. Vaclovas Biržiška, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*, redagavo ir papildė Mykolas Biržiška, su Adolfo Šapokos įvadu, Chicago: Lituanistikos instituto leidykla, 1987) ir Adolfo Šapokos apžvalginį straipsnį, skirtą iš esmės tai pačiai, kaip ir Biržiškos sąrašai, temai (žr. Adolfo Šapoka, „Kur senovėje lietuviai mokslo ieškojo?“, in: Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 9–35). Iš naujesnių darbų neabejotinai paminėtini Violetos Pansevič tyrimai, kuriuose aptariamos vienos išskirtinės – Vilniaus miestiečių – studijos (žr. Violeta Pansevič, „Vilniaus miestiečių studijos Lietuvos ir užsienio aukštosiose mokyklose XVII–XVIII a. pirmojoje pusėje“, in: *Istorija*, 2016, t. 101, Nr. 1, p. 5–47).

¹⁰ Kai kurie iš šiame straipsnyje minimų bazilijonų (pirmiausia Bažnyčios hierarchų ir/ar knygų autorių), kuriems priklausė teologijos užrašai, yra gana neblogai žinomi istoriografijoje, ilgesnių ar trumpesnių jų biografijų nesunku rasti įvairiuose žinynuose (pvz., *Polski Słownik Biograficzny* ar *Słownik polskich teologów katolickich*). Apie ne tokius žinomus vienuolius informacijos istoriografijoje ar publikuotuose šaltiniuose yra gerokai mažiau. Antai, apie kelis žymioms Vilniaus giminėms priklausiusius bazilijonus rašė Aivas Ragauskas (plačiau žr. Aivas Ragauskas, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje*

kaip, pavyzdžiui, ryšiai su kitais studentais. Be šios pagrindinės, studijų ir studentų istorijos, tematikos, užrašų pristatymas studentų biografijos kontekste teikia ir kitokių, iš dalies tarpdisciplininio tyrimo galimybių. Rankraščių, iš esmės *rankraštinų knygu*¹¹ dalies išorinių požymių analizė brėžia bent jau pirmines dviejų bibliotekų – Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno bei Lietuvos stačiatikių seminarijos – fondų rekonstrukcijos gaires. Be to, nepamirštinas ir kitas, svarbus – paveldo aktualizacijos¹² – klausimas. Šiuos užrašus galima traktuoti kaip vieną iš geriausių pačios bažnytinės unijos projekto atspindžių, mat nors ir sukurti jėzuitiškoje, taigi, lotynų apeigų katalikų institucinėje ir idėjinėje aplinkoje, jie buvo graikų apeigų katalikų rankraštinis produktas. Dėl šios priežasties teologijos užrašų aktualizavimas, įtraukiant juos į mokslinę apyvartą, tikėtina, atkreips didesnę tyrėjų dėmesį į šio pobūdžio šaltinius bei jų teikiamas galimybes apskritai.

Tyrimė naudotasi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (LMAVB RS) saugomo *Lietuvos pravoslavų konsistorijos* (F41) fondo dokumentais. Aktualūs dokumentai – teologijos užrašų tomai – iki

(1662–1702 m.), Vilnius: Diemedis, 2002). Tokiais atvejais, kai turimos kitos biografinės žinios yra itin skurdžios, pravartūs gali būti rankraštiniai šaltiniai, pavyzdžiui, bazilijonų vienuolynų vizitacijos. Keletas jų, saugomų Vienoje, Austrijos nacionalinėje bibliotekoje (vok. *die Österreichische Nationalbibliothek*, toliau ÖNB), apima įvairius XVIII a. periodus. Aktualiausias iš jų yra apimančios 1736–1741 m. (*Visitationum Monasteriorum Polatylanorum ab anno 1736 desinentium cum anno 1741*, t. 5, ÖNB HAN, SN 3847) bei 1751–1755 (*Visitationum Monasticarum a Rev[erendissimo] Joanne Lukianowicz Visitatione Provinciali peractarum a Capitulo [Genera]li Brestensi 11 Anni 1751mi usq[ue] ad Capitulum Provinciale Anni 1755ti Quadriennium*, t. 8, ÖNB HAN, SN 3848); būtent jose esama aktualios informacijos (pareigos, asmeninės charakteristikos) apie mažiau žinomus bazilijonus, kuriems priklausė LMAVB RS saugomi užrašai. Kadangi šios vizitacijos chronologiškai žiūrint nėra nuoseklios (esama dešimtmečio tarpo), nuoseklių biografijų pateikti neįmanoma. Tikėtina, kad dalis jų bus papildyta ateityje, įtraukus daugiau šaltinių. Kita vertus, nuoseklių biogramų pateikimas nėra šio straipsnio tikslas, o pateikiamos biografinės detalės veikia leidžia išryškinti konkretaus rankraščio vertę.

¹¹ „Rankraštines knygas“ apibrėžtis yra gana laisva. Antai, pagal *Knygotyros* žinyną, rankraštinė knyga pasižymi iš esmės tuo, kad tekstas yra surašytas ranka, taip pat tuo, kad tekstas turėtų būti vienalytis (kadangi nenurodyta, spėtina, turinio požiūriu), o lapai sutvirtinti ir susiūti (žr. „Rankraštinė knyga“, in: *Knygotyra. Enciklopedinis žinynas*, Vilnius: Alma Littera, 1997, p. 304–305.). Šiuo požiūriu rankraštiniai teologijos užrašai visiškai atitiktų šią klasifikaciją – jų turinys iš esmės buvo vienalytis ir jie buvo surašyti į rankraštinius tomus.

¹² Apie paveldo aktualizacijos svarbą kalba ir Iveta Jakimavičiūtė, pristatydama knygotyrinę biografistiką, plačiau žr. Iveta Jakimavičiūtė, *op. cit.*, p. 112.

tol buvo saugomi įvairių bazilijonų vienuolynų bibliotekose; tarp jų dominuoja Vilnius, taip pat yra keli tomai iš Žirovičių bei Breslaujos vienuolynų bibliotekų. Tikėtina, kad kuriuo nors metu visi šie užrašai atsidūrė Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno bibliotekoje, kuri po unijos likvidavimo 1839 m. pateko stačiatikių ortodoksų žinion ir tapo Vilniaus dvasinės seminarijos bibliotekos dalimi. Galiausiai visas fondas, atsidūręs Vilniuje veikusios Vrublevskių bibliotekos saugyklose, 1941 m. atiteko Mokslų akademijos bibliotekai¹³. Iš viso tyrime buvo panaudoti 72 teologijos užrašai, surašyti XVII–XVIII a.: 22 iš jų surašyti XVII a., 48 – XVIII a., dėl 6-ių chronologijos sunku pasakyti ką tikslesnio.

Dalykinis pačių teologijos traktatų turinys šiame straipsnyje nėra analizuojamas. Viena vertus, tokį pasirinkimą lėmė paties turinio pobūdis. Pagal unifikuotą jėzuitišką teologijos mokymo programą teologijos dėstymas buvo orientuotas į potridentinį laikotarpį Bažnyčioje įsigalėjusią tomistinę sistemą, remtasi keliais įtakingais komentatoriais, tokiais kaip Pranciškus Suaresas SJ (Francisco Suárez, 1548–1617). Šiuo požiūriu tarp graikų bei lotynų apeigų studentų nebuvo jokių skirčių, o teologijos kursų (moralinės teologijos, trukusių dvejus metus, ir dogminės teologijos, trukusių ketverius metus) turinys apėmė skirtingų šv. Tomo Akviniečio *Summa theologica* dalių analizę. Šios *Summa* dalys, dėstytos skirtingais studijų metais, sudarė skirtingų traktatų¹⁴ apie angelologiją, nuodėmes, atgailą, sakramentus ir t. t. pagrindą. Iš esmės tokia sistema egzistavo visoje katalikiškoje Europoje, todėl turinio požiūriu vargu ar galima kalbėti apie kokius nors skirtumus tarp, pavyzdžiui, Branevo (Braunsbergo) kolegijos ir Graikų kolegijos Romoje užrašų. Antra vertus, turinio analizė tais atvejais, kai nesama jokios papildomos informacijos (teksto autoriaus, profesorių vardų, vietos, datų), praktiškai neduoda jokių rezultatų.

Užrašai ir jų autoriai pristatomi pagal teologijos studijų vietą. Vieta pagrindiniu grupavimo kriterijumi pasirinkta dėl to, kad užrašų atsiradimas yra

¹³ *Rankraščių rinkiniai. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos XI–XX amžių rankraščių fondų trumpa apžvalga*, sud. Vladas Abramavičius, Vilnius, 1963, p. 103.

¹⁴ Kaip ir užrašų atveju, *traktato* sąvoka taip pat reikalauja šio tokio paaiškinimo. *Traktatas* šio straipsnio ir apskritai teologijos dėstymo kontekste neturėtų būti suprantamas kaip autorinis, išskirtinio pobūdžio darbas. Tokio tipo tekstas geriausiai apibūdinamas *svarstymo, nagrinėjimo ar samprotavimo* sąvokomis (žr. tractāt|us, ūs m, in: *Thesaurus Latino–Lituanicus. Jungtinis lotynų–lietuvių kalbų žodynas nuo XVII iki XXI amžiaus*, prieiga per internetą: <http://www.thesaurus.flf.vu.lt/?antraste=tractatus&searchWhere=header&submit=Ieškoti>, žiūrėta 2019 06 18).

neatsiejamas nuo juos užrašiusio studento aplinkos, t. y. konkretūs traktatai yra surašyti klausant tam tikro konkrečioje įstaigoje dėščiusio profesoriaus skaityto teologijos kurso. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad ir parengiant studentų sąrašus, ir apskritai kalbant apie studijų istoriją, vieta yra iš esmės pagrindinis klasifikacijos kriterijus.

GEOGRAFINIAI IR BIOGRAFINIAI ESKIZAI: BENDROSIOS PASTABOS

Gaila, kad ne visais atvejais žinoma, kas buvo bazilijonai, palikę užrašus, šiaudien saugomus LMAVB RS¹⁵. Informacija, kuria remiantis būtų galima nustatyti studentus, neretai yra per skurdi – užrašuose nenurodyta nei studijų vieta, nei laikas, nei juolab asmenys. Žiūrint metodologiškai, tokia situacija yra problemiška, kadangi kyla klausimas, ar tikrai įmanoma visus užrašus identifikuoti kaip bazilijoniškus ar unitiškus. Vis dėlto, atsižvelgiant į paties fondo pobūdį ir prigimtį, tikėtina, kad šie užrašai, net jei ir nebuvo surašyti bazilijonų ir / arba unitų, galėjo būti jiems perleisti ar padovanoti; todėl šiuo požiūriu juos reikėtų traktuoti kaip bazilijoniškus / unitiškus. Kitas klausimas, kurį trumpai reikėtų aptarti, yra susijęs su bazilijoniškų ir unitiškų bendresne prasme rankraščių skirtumais. Akivaizdu, jog visai neproblemiški yra tie užrašai, kurių autorių paliktais autografais remiantis bei papildant kitais šaltiniais yra įmanu pasakyti, ar autorius buvo bazilijonas, ar unitų diecezinis dvasininkas. Kita vertus, negalima atmesti tikimybės, kad dalis rinkinyje analizuotų užrašų priklausė būtent dieceziniams dvasininkams, o ne vienuoliams. Vis dėlto, atsižvelgiant į šių šaltinių kilmę bei ankstyvesnes saugojimo vietas, tikėtina, jog diecezinių dvasininkų užrašai yra veikiau atsitiktinai priklydę kartu su bazilijoniškaisiais nei sistemingai kaupiti, todėl jie šiame tyrime neanalizuoti. Identifikuojant tokius rankraščius, paranki yra papildoma informacija, gaunama iš kitų disciplinų, kurių mokėsi studentai, paskaitų užrašų. Taip pat, lyginant skirtingus braižus bei paliktas marginalijas, įmanu išskirti rinkinius, kurie, labai tikėtina, priklausė tiems patiems asmenims. Šiokios

¹⁵ Nemažos dalies iš šiame straipsnyje pristatomų užrašų autorystę palyginti nesunku nustatyti, kadangi patys autoriai, dažniausiai tituliniame puslapyje, palikdavo savo vardą.

tokios informacijos teikia ir fiziniai požymiai, tokie kaip įrišai, užrašai ant jų ir t. t. Antai panašu, kad studentų, kurie mokėsi Romoje, užrašai buvo aptraukti šviesiai gelsvos odos viršeliais¹⁶; tikėtina, kad tai jau bibliotekininkų atliktas darbas, o ne originalūs įrišai. Tiesa, reikia pažymėti, kad šiais atvejais, neturint daugiau papildomų duomenų, galima kalbėti tik apie hipotetinę, o ne tikslią autorystę. Apskritai apie tekstų autorius šį tą galima pasakyti kiek daugiau nei pusės užrašų atveju: iš 71 tirtų užrašų galima nustatyti 43 užrašų autorystę – tikslią arba spėjamą. Dėl 17 užrašų neabejotina, kad šie tekstų rinkiniai surašyti to paties asmens. 11 tirtų užrašų nepateikė jokios informacijos nei apie galimą autorių, nei apie studijų vietą ar datą; taip pat nebuvo įmanoma jų grupuoti pagal braižą, taip bandant išskirti to paties studento užrašų grupes.

Kad ir su kokiais sunkumais susiduriama nustatant rankraščių autorystę, jie netrukdo pamatyti bazilijonų akademinį kelionių geografijos horizontą, kuris nebuvo platus. Matyti, jog pagrindiniai bazilijonų studijų centrai buvo Branevas, Vilnius bei Roma. Žinoma, negalima pamiršti to, jog tiriamas rinkinys, pirmiausia dėl nedidelės imties, nėra ir negali būti laikomas itin reprezentatyviu viso ordino narių studijų atžvilgiu. Nepaisant to, pastebimos tendencijos daugiau mažiau sutampa su bendromis, būdingomis visam ordinui.

ROMA

Romos atvejis, savaimė suprantama, yra išskirtinis: čia būta kelių vietų, kur galėjo mokytis bazilijonai – tai Šv. Atanazo, arba Graikų, kolegija (lot. *Collegium Graecum*), įsteigta 1577 m., bei Tikėjimo platinimo kongregacijos kolegija (lot. *Collegium Urbanum de Propaganda Fide*), savo veiklą pradėjusi 1627 m. Graikų kolegija, atrodo, buvo pagrindinis traukos centras – čia XVII–XVIII a.,

¹⁶ Vienas iš tokių užrašų rinkinių yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus (toliau LMAVB RS) f. 41–606, 607, 627, 628, kurio tiksliai autorystei nustatyti duomenų yra per maža, greičiausiai priklauso Romoje studijavusiam asmeniui. Panašu, kad studijuoti jis turėjo maždaug tarp 1756–1762 m.; tokią chronologiją padiktuoja kelios užrašuose esančios Romoje 1759–1760 m. spausdintos įklijos su teologijos kursų išvadomis, kurios buvo platinamos viešai. Sprendžiant iš jų, studentas greičiausiai mokėsi popiežiškajame Grigaliaus universitete (*Collegium Romanum*) ir čia 1759–1760 m. pateikė tezes laipsnio gynimui.

Dmytro Blažejovskio duomenimis, mokėsi 120 bazilijonų studentų¹⁷, tarp jų būta nemažai būsimų unitų Bažnyčios hierarchų¹⁸. Tikėjimo platinimo kongregacijos kolegijoje šie skaičiai kuklesni – čia per tą patį laikotarpį studijavo 64 bazilijonai¹⁹. Iš LMAVB RS saugomų užrašų šiai grupei tikrai galima priskirti 13 užrašų, kuriuos surašė 6 čia studijavę bazilijonai²⁰. Kai kurie užrašai, labai tikėtina, buvo surašyti dar 5-ių Romoje studijavusių studentų; deja, neįmanoma pasakyti, kas juos surašė, o kai kuriais atvejais – ir kada²¹.

Seniausias iš visų Romoje surašytų rankraščių, datuotinas 1645–1652 m., buvo surašytas Romoje, Graikų kolegijoje, studijavusio Pachomijaus Ohilevičiaus (Ohilewicz)²². Iš pačiame rankraštyje esančio įrašo matyti, jog kažkuriuo metu Ohilevičius tapo bazilijonų ordino protokonsultoriumi²³. Būsimasis ordino generolas (protoarkimandritas), šias pareigas ėjęs 1675–1679 m., gimė 1624 m. birželio 12 d. Minske²⁴. Romoje jis mokėsi 1645–1652 m.; būtent iš šio fakto ir galima apytikriai nustatyti paties rankraščio surašymo datą.

Toje pačioje Graikų kolegijoje mokėsi ir daugiau asmenų, kurie, atrodo, buvo itin gabūs ir aktyvūs bazilijonų ordino nariai. Filosofijos ir teologijos daktaro laipsnius čia įgijo kiek vėliau, 1676–1684 m., mokėsis Kirilas Šipyła (Szypiłło)²⁵. Kilęs iš Polocko, mokslus kolegijoje pradėjo eidamas dvidešimt penktuosius metus (taigi, turėjo būti gimęs apie 1651 m.); jo palikti du trak-

¹⁷ Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 82–88.

¹⁸ *Ibid.*, p. 35; Dorota Wereda, *op. cit.*, p. 40.

¹⁹ *Ibid.*, p. 121–124.

²⁰ LMAVB RS f. 41–601; f. 41–664, 670; f. 41–662; f. 41–12, 16, 19; f. 41–600; f. 41–572; f. 41–17, 571, 702.

²¹ LMAVB RS, f. 41–701, 705; f. 41–10, 671; f. 41–570, 663, 704; f. 41–657, 672; f. 41–606, 607, 627, 628.

²² LMAVB RS, f. 41–601.

²³ *Ibid.*, l. 1r: „Monasterij Vilnensis PP. Basilianorum P[at]ris Antonij Perez. Manu scripta sunt Ven[erabilis] et Adm[odum] R[everendi] P[at]ris Pachomij Ohilewicz Ordinis S. B.M. Protoconsultoris, Romae“.

²⁴ Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 83, Nr. 35. Graikų kolegijoje studijavusių „baltarusių“ matrikuliacinius įrašus surinko Aliaksandras Nadsanas, žr. Аляксандр Надсан, „Беларусы ў Грэцкай Калегіі“, in: *Запісы Беларуска Інстытуту Навуки ў Масцяўтва*, 30, New York–Miensk: Belarusan Institute of Arts and Sciences, 2006, p. 164–176. Taip pat žr. Edward Ozorowski, „Ohilewicz (Ohylewyc) Pachomiusz“, in: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3 (M–R), pod redakcją Ks. Hieronima Eug. Wyczawskiego OFM, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1982, p. 241.

²⁵ Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 84, Nr. 56; Аляксандр Надсан, *op. cit.*, p. 171–172.

tatų tomai yra iš paties jo studijų laikotarpio vidurio – 1679 m.²⁶ ir 1682 m.²⁷ Savo bažnytinės karjeros viršūnę jis pasiekė 1703 m., kai buvo nominuotas Smolensko vyskupu (tačiau ordinaru taip ir netapo)²⁸.

Po kelių dešimtmečių, 1700–1705 m., kolegijoje mokėsi taip pat tiek filosofijos, tiek teologijos doktoratus apsigynęs Arsenijus Cibulskis (Cybulski). Žinoma, kad mokslus kolegijoje jis pradėjo būdamas dvidešimt devynerių²⁹, taigi, turėjo būti gimęs apytikriai 1671 m.; taip pat žinoma, jog atvyko iš Vilniaus³⁰. Jo rankraštiniuose užrašuose, kurių išliko vienas tomas, esama ir daugiau, jau ne paties autoriaus užfiksuotų žinių – antai nurodyta, kad Cibulskis mirė 1722 m. Chelme, kur pasirūpino altoriaus, skirto šv. Anuprui, statyba³¹.

Trys užrašų tomai³² priklausė Graikų kolegijoje teologiją studijavusiam Silvestrui Ševerovskiui (Szewerowski/Szewiarowski), gimusiam 1708 m.³³; iš kitų rinkinio užrašų jie išsiskiria tuo, kad, atrodo, dar pats autorius skirtinguose tomuose aprašė savo vienuolio kelionę nuo novicijaus Žirovičiuose iki studijų Romoje bei šių studijų eigą³⁴. Kaip galima spręsti iš kitų šaltinių, nei

²⁶ LMAVB RS, f. 41–670.

²⁷ LMAVB RS, f. 41–664.

²⁸ Dmytro Blazejowskyj, *Hierarchy of the Kyivan Church (861–1990)*, Romae: Universitas Catholica Ucrainorum S. Clementis, 1990, p. 290.

²⁹ Idem, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 85, Nr. 71; Александр Надсан, *op. cit.*, p. 173;

³⁰ Александр Надсан, *op. cit.*, p. 173. Įrašė jis minimas kaip *Vilnensis*. Sunku pasakyti, ar tai rodo jo gimimo vietą, ar Švč. Trejybės vienuolyną Vilniuje, iš kurio jis atvyko mokytis į Romą. Tikėtina, kad šiuo atveju kilmės vietą padėtų nustatyti papildomi šaltiniai.

³¹ LMAVB RS, f. 41–662, l. 405r: „Haec scripta sunt scholastica Venerabilis Patris Arsenij Cybulski Ord. D. Basilij Magni, Sacrae Theologiae Doctoris, Romani Concionatoris Celeberrimi. Conservetur memoria ejus in memoria sanctorum. Obiit Chelmae, propriis sumptibus extruxit altare Sancto Onofrio ibidem. Вечная память. Obiit vero anno 1722 (1746/1722).“ Pirmoji data, nurodyta skliaustuose, tikėtina, žymi, kada tomas pateko į bibliotekos rinkinius.

³² LMAVB RS, f. 41–12, 16, 19.

³³ Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 86, Nr. 89.

³⁴ LMAVB RS, f. 41–12, priešlapis: „Ego Sylvester Szewerowski O.D.B.M., S[anctis]S[i]mi D[omi]ni nostri Alumnus, veni ad Novitiatum Bythenensem Anno 1727, post absolutam probationem et factam professionem fui toto anno Zirowiciis, per medium annum in studiis Rhetoricis et per medietatem anni fui Professor Infimae [?] Classis Zirowiciis. Deinde duobus annis operam dabam Philosophiae Polociae“; LMAVB RS, f. 41–16, priešlapis: „Veni Romam Anno 1730 Octobris (?) die 19. Incepta est haec Theologia mensis Novembris die 1ma in Festo Commemorationis Fidelium Defunctorum Romae. Sub praeceptore P. Francisco Ravagos S. I. Hic Tractatus est 1mi Anni mei cursus“; p. 119, „Finivi 1mum Cursum Theologiae Romae anno 1731 D. 4. Septembris“; antrasis traktatas, pirmas priešlapis:

studijos, nei tolesnė vienuolinė karjera Ševerovskiui nesisekė. Studijų Graikų kolegijoje jis nebaigė – šis faktas ne kartą minimas vizitacijose tarp 1736 ir 1755 m.³⁵ Tikėtina, jog LMAVB RS saugomi užrašai yra jo visų studijų palikimas ir teologijos jis mokėsi tik dvejus metus. Sprendžiant iš turimų duomenų, vienuolynuose jis neturėjo pačių aukščiausių pareigų, galbūt dėl to, jog, vizitatorių ir kitų vienuolių nuomone, itin stokojo gabumų ir buvo laikomas niekam tikusiu. Nuo 1748 iki 1754 m. esama duomenų apie tai, jog jis rezidavo Polocko vienuolyne; 1752 m. jis minimas kaip išpažinčių klausytojas³⁶ (galbūt į jas buvo skirtas nuo 1748/1749), o nuo 1753 m. ėjo penitenciarijaus pareigas³⁷. Žinoma, jog Silvestras Ševerovskis mirė 1756 m., tikėtina, kad tame pačiame Polocke³⁸.

Panašiu laiku savo mokslus čia pradėjo Spiridonas Čapichovskis (Czapihowski)³⁹, 1708 m. gimęs Podolėje; Romoje teologijos jam teko mokyti 1735–1739 m.⁴⁰ 1741 m. Čapichovskis minimas kaip teologijos profesorius Vladimiro vienuolyne⁴¹. Įdomu tai, kad bazilijoniškų užrašų rinkinyje esama kito studento, tiesa, besimokiusio Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyne, 1746–1747 m. teologijos užrašų, kuriuose kaip kurso dėstytojas nurodytas tas pats Čapichovskis⁴².

„Inceptus est hic Tractatus Anno 1730 Novembris Die 2da in Festo Commemorationis Fidelium Defunctorum Romae. Sub Praeceptore P. Josepho Karpani S. I.“; LMAVB RS, f. 41–19, l. 1r: „Ex Libris P: Sylvestri Szewerowski Ord. S. Basilij Magni“; l. 1v: „Anno 1731 Me[nsis] Novembris d[ie] 1 Inceptus est hic tractatus Romae sub praeeptore P[at]re Carpani SJ (nubraukta – K.T.) Laguna SJ; žemiau: „Hic tractatus est 2di anni [?] mei Cursus“; l. 164v: „Anno 1731 Inceptus est hic tractatus sub Praeceptore pre Carpani SI:“ (l. 157v); „Finivi 2dum Cursum Theologiae Romae Anno 1731 die 4 Septem“.

³⁵ ÖNB HAN, SN 3847, l. 225r; SN 3848, l. 220r, l. 329r.

³⁶ ÖNB HAN, SN 3848, l. 106r.

³⁷ *Ibid.*, l. 220r.

³⁸ Валентина Лось, Наталія Сінкевич, „Catalogus patrum et [sic – K. T.] fratrum defunctorum Чину Святого Василя Великого у фондах Інституту рукописів НБУВ (середина XVIII – початок XIX століття)“, in: *Генеалогічні записки*, вип. 12 (нової серії 6), Львів, 2014, p. 93, *Annus 1756*, Nr. 16.

³⁹ LMAVB, f. 41–571.

⁴⁰ Dmytro Blažejovskyj, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 86, Nr. 92.

⁴¹ SN 3847, l. 119r.

⁴² LMAVB RS, f. 41–584 I: „Tractatus theologicus in primam secundae S. Thomae Aquinatis de Peccatis a quaestione 71 ad 90 conclusive. Et de Gratia, justificatione et merito a quaestione 109. II. Tractatus theologicus de Sacramentis in 3tiam partem S. Thomae a quaestione 60. III. Tractatus controversiarum theologiarum de virtutibus supernaturalibus Fide, Spe, et

Vėlyviausi užrašai (įvairių Šv. Rašto vietų intrepretacijos, 1767 m.), kurie priklausė Graikų kolegijoje studijavusiems bazilijonams, buvo surašyti Maksimilijono Vilčinskio (Wilczynski)⁴³. Vilčinskis, gimęs 1741 m., buvo kilęs iš Voluinės; Graikų kolegijoje studijavo 1766–1770 m. ir apgynė teologijos daktaro tezes⁴⁴. Kaip ir anksčiau minėtas Ohilevičius, Vilčinskis taip pat pasiekė aukščiausias – protoarkimandrito – pareigas bazilijonų ordine ir jas ėjo 1790–1793 m., iki mirties⁴⁵.

Tikėjimo platinimo kongregacijos kolegijoje, kaip minėta, buvo gerokai mažiau bazilijonų studentų. Vienintelis identifikuotas studentas, kurio užrašai pateko į rinkinį⁴⁶, buvo būsimasis Chelmo ir Pšemislio vyskupas Maksimilijonas Ryla (Ryło, 1715/1719–1793)⁴⁷; kolegijoje jis mokėsi 1741–1743 m. ir čia gavo teologijos daktaro laipsnį.

PRAHA IR OLOMOUCAS

Bohemijos ir Moravijos universitetai nebuvo linkę įsileisti bazilijonų ir unitų studentų. Olomouco atvejis yra itin iškalbingas. Popiežiškoji seminarija čia atsirado vienu metu su veikusia Braneve – 1578 m. Nors steigimo privilegijoje „Rusios arba Lietuvos“ provincija buvo minima tarp tų, kurių poreikiams popiežiškoji seminarija yra skirta, o pirmaisiais jos veiklos dešimtmečiais, iki 1604 m., Olomoucas iš esmės buvo pagrindinis unitų studijų centras, vėliau, per visą XVII a., Olomouce į unitų studentus buvo žiūrima atšiauriai, o padėtis pasikeitė iš esmės tik pačioje XVII a. pabaigoje⁴⁸. Šio uždarumo pasekmė – per visą seminarijos gyvavimo laikotarpį iki 1741 m. ją baigė tik 37 bazilijonai

Charitate in secundam 2dae Divi Thomae Aquinatis in Monasterio Vilnensi Sanctissimae Trinitatis Ord. D. Basilii Magni. Traditus ab Admodum Reverendo ac Religioso Patre Don: Spiridone Czapihowski [?] O.D.B.M. Anno 1746 in Annum 1747 die 1 7bris juxta vetus. Scripta per me L. I. [?].“

⁴³ LMAVB RS, f. 41—572.

⁴⁴ Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 87, Nr. 124.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 363; Валентина Лось, Наталія Сінкевич, *op. cit.*, p. 99, Anno 1793, Nr. 10.

⁴⁶ LMAVB RS, f. 41–600.

⁴⁷ Maria Piđtypeczak–Majerowicz, Ryło (Ryło, Rylo) Maksymilian, in: *Polski Słownik Biograficzny* (Ryl Henryk– Rzańnicki Adolf), t. XXXIII/4, sąs. 139, 1992, p. 502–504.

⁴⁸ Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 41.

studentai⁴⁹. Prahoje situacija buvo dar nepalankesnė. Čia 1616–1741 m. laikotarpiu, kuomet popiežiškoji seminarija buvo uždaryta, mokėsi tik 12 bazilijonų studentų; juos čia atsisakyta priimti motyvuojant tuo, kad neva steigimo privilegijoje Rusia ir / arba Lietuva nepaminėta⁵⁰. Tai, be jokios abejonės, buvo daugiau formalus pretekstas nei tikroji priežastis. Iš esmės akademijų, kolegijų ir alumnatų rektoriai neprivalėjo priimti unitų – teisiškai toks reikalavimas, atrodo, niekur nebuvo numatytas. Tikėtina, kad tokiam uždaramui įtakos galėjo turėti išorės veiksniai, būtent – Habsburgų monarchijos, nuo XVII a. pirmosios pusės Bohemijoje iš esmės įvedusios absoliutizmą, vidaus politika. Nors jėzuitų valdomos mokyklos turėjo teisę tvarkytis savarankiškai, vargu ar jos galėjo išlikti nepaliestos bendros monarchijai būdingos politikos⁵¹. Prahos universiteto istorija yra geriausias pavyzdys, kaip valdovas galėjo daryti įtaką netgi tokiam iš pažiūros itin nepriklausomam ordinui kaip Jėzaus Draugija⁵². Tokiame kontekste galima kelti atsargią prielaidą, jog vietiniame Bohemijos kontekste į rytų apeigų katalikus, kaip „kitokius“, galėjo būti žiūrima įtariai; čia negalima pamiršti, jog ir Abiejų Tautų Respublikoje jie buvo laikomi jei ne kitokiais, tai bent jau ne visai savais.

Toks Bohemijos uždaramas atsispindi ir analizuojamuose užrašų rinkinyje. Habsburgų monarchijai priklausiusioje Bohemijoje ir Moravijoje neabejotinai mokėsi tik du studentai (vienas Prahoje, kitas Olomouce), kurių užrašų komplektai (pastebėtina, kad, palyginti su kitose vietose studijavusių bazilijonų, jie ganėtinai pilni) dabar saugomi LMAVB RS. Prahoje, Karolio–Ferdinando universitete, 1672–1676 m. studijavo Marcijonas Kulčickis (Kulczycki)⁵³; išliko penki jo užrašų tomai, jie išsiskiria savitu grafiniu apipavidalinimu (lyginant su kitais) bei gerokai platesne tematika⁵⁴. Prahoje

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*, p. 42.

⁵¹ Artūras Grickevičius, *op. cit.* p. 216, 229–230.

⁵² 1638 m. Ferdinandas III apribojo jėzuitų monopolį Bohemijos švietime – buvo konfiskuotos Prahos universitetui priklausiusios valdos, archyvai, o teisės bei medicinos fakultetai tapo pavaldūs valdovui. Padėtis vėl pasikeitė 1654 m., įkūrus Karolio–Ferdinando (lot. *Carolo-Ferdinanda*) universitetą, kuris vėl buvo patikėtas jėzuitams. Žr. Karl Hilgenreiner, „University of Prague“, in: *The Catholic Encyclopedia*, t. 12, New York: Robert Appleton Company, 1911, prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/12342a.htm>, žiūrėta 2019 04 18.

⁵³ Dmytro Blažejovskij, *op. cit.*, p. 120.

⁵⁴ LMAVB RS, f. 41–577, 579, 581, 582, 595.

Kulčickis apgynė teologijos bakalauro laipsnį. Tačiau atrodo, kad jis studijavo ne vien Prahoje – prieš ten pradėdamas teologijos studijas, kurį laiką mokėsi Liublino jėzuitų kolegijoje⁵⁵. Tolesnė jo vienuolinė karjera buvo susijusi su Vilniumi, kur Švč. Trejybės vienuolyne jis 1698–1703 bei 1703–1705 m. ėjo igumeno pareigas ir netrukus mirė (1706 m.)⁵⁶. Kažkokie ryšiai Kulčickį galėjo sieti su kitu, anksčiau minėtu bazilijonu Arsenijumi Cibulskiu. Viename (tiesa, ne teologijos, o logikos užrašų) tome esama įrašo, kad po Kulčickio mirties tėvas Arsenijus Cibulskis paskolino knygą Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno bibliotekai iki artimiausios kapitulos⁵⁷.

Olomouce 1721–1728 m. mokėsi iš Minsko kilęs Atanazijus Pietrovskis (Pietrowski)⁵⁸; išliko taip pat penki jo užrašyti traktatų tomai⁵⁹. Žinomi keli epizodai iš jo gyvenimo po studijų. 1737–1738 m. jis minimas kaip Brastos vienuolyno vyresnysis⁶⁰, 1739 iki 1740 m. turėjo pamokslininko Žirovicuose⁶¹, o 1741 m. – vikaro pareigas Barūnuose⁶². Kiek vėliau, 1752–1753 m., Tarakanuose Pietrovskis ėjo penitenciariaus pareigas⁶³. Viename iš rankraščių taip pat užfiksuota jo mirties data bei vieta – žinoma, kad Pietrovskis mirė 1754 m. Vilniuje⁶⁴.

⁵⁵ Šis faktas minimas viename iš jo paliktų užrašų tomų: LMAVB RS, f. 41–595, l. 189r.: „Tractatus nonnulli de Sacramentis Novae Legis per me Michaelem Kulczycki S. Let. [?] Theologiae auditorem, in collegio Lublinensi S. I. sub doctissimo lectorio R. Patris Theophili Ruthrae conscripti A.D. 1671 A.M.D.C.“ Reikia pastebėti, kad Kulčyckis pasirašė Mykolo vardu; tai neabejotinai jo krikšto vardas.

⁵⁶ *Kultūrų kryžkelė*, p. 332.

⁵⁷ LMAVB RS, f. 41–545, l. 1r: „Bibliothecae Vilmensis S. Trinitatis O.D.B.M. post obitum V[e]n[era]b[il]is Martiani Kulczycki, Consultoris, Concessa usui pro tempore Adm[odum] R[everen]di Patris Arsenii Cybulski, ante Congregationem restituenda A[nno] 1707.“ Beje, šis tomas, Romano Plečkaitio spėjimu, buvo logikos paskaitų, dėstytų Liublino kolegijoje, užrašai (žr. skaitytojų metrikos lape paliktą pastabą).

⁵⁸ Dmytro Blažejovskij, *op. cit.*, p. 119.

⁵⁹ LMAVB RS, f. 41–597, 554, 566, 567, 574.

⁶⁰ ÖNB HAN, SN 3847, l. 194r, 195r.

⁶¹ *Ibid.*, l. 24r, 28r.

⁶² *Ibid.*, l. 40v.

⁶³ ÖNB HAN, SN 3848, l. 456v, 467r.

⁶⁴ LMAVB RS, f. 41–597, l. 1r.

Branevas, kaip ir Vilnius, iš esmės buvo vietiniai studijų centrai, todėl, apskritai paėmus, unitų ir bazilijonų juose buvo daug – sudėjus įvairius duomenis, laikotarpiu iki popiežiškosios seminarijos uždarymo 1798 m. čia studijavo apie 150 bazilijonų⁶⁵. Kadangi Branevo alumnatas, įsteigtas 1578 m., Antonio Possevino iniciatyva kartu su Olomouco alumnatu buvo numatytas pirmiausia jaunuolių iš protestantizmo paveiktų kraštų studijoms, toks nemenkas bazilijonų skaičius kiek stebina; spėjama, kad jie čia įprastai atvykdavo nelikus vietų Vilniaus alumnate⁶⁶. Dorotos Weredos nuomone, kandidatus mokytis tiek Branevo, tiek Vilniaus alumnatuose išrinkdavo bazilijonų ordino kapitulos, o patvirtindavo protoarkimandritas su provincijolais; be to, Tikėjimo platinimo kongregacija rekomendavo apie kandidatūras informuoti ir apaštališkąjį nuncių⁶⁷. Įtakos Branevo sąlyginiam populiarumui galėjo turėti tiek atstumas, tiek ir aukštas mokymo lygis – tai liudija ambicingi, tačiau nesėkmingi planai XVIII a. pr. čia steigti universitetą⁶⁸. Kad ir kaip būtų, Branevas, nors ir specifiskai neorientuotas į bazilijonus ir unitus, kaip Vilniaus alumnatas, buvo vienas svarbiausių jų mokymosi centrų, kuriame studijavo 8 būsimieji unitų vyskupai⁶⁹.

LMAVB saugomų užrašų rinkinyje esantys Braneve studijavusių studentų užrašai buvo surašyti 6 asmenų, kurių palikimas – 14 užrašų tomų⁷⁰. Seniausi iš šių užrašų priklausė Januarijui Ogurcevičiui (Ohurcewicz)⁷¹. Jis buvo kilęs iš Vilniaus, o jo šeima priklausė šio miesto valdančiajam elitui; bazilijono tėvas Mykolas buvo burmistras⁷². Spėjama, kad mokslus Branevo jėzuitų kolegijoje jis pradėjo 1682 m., būdamas 21 metų amžiaus, tad turėjo būti gimęs

⁶⁵ Rafał Zielonka, „Losy studentów Alumnatu Papieskiego w Braniewie w XVI i XVII wieku“, in: *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, Olszyn, 2017, Nr. 3 (297), p. 422; remiantis Blažejovskio duomenimis, čia spėjo pastudijuoti 158 bazilijonai, žr. Dmytro Blažejovskij, *op. cit.*, p. 29. Skirtingus abiejų autorių pateikiamus skaičius lemia, tikėtina, skirtingos Branevo alumnų matrikuliacijos katalogų publikacijos.

⁶⁶ Rafał Zielonka, *op. cit.*, p. 422.

⁶⁷ Dorota Wereda, *op. cit.*, p. 44.

⁶⁸ „Braniewo“, in: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, p. 63–66.

⁶⁹ Dorota Wereda, *op. cit.*, p. 42–43.

⁷⁰ LMAVB RS, f. 41–557, 562, 563, 594; f. 41–580, 599, 604, 555, 590, 591; f. 41–605; f. 41–568; f. 41–623; f. 41–551.

⁷¹ LMAVB RS, f. 41–580, 599, 604, 555, 590, 591.

⁷² Aivas Ragauskas, *op. cit.*, p. 363–364.

1661–1662 m.⁷³ Šaltiniai tikslų jo studijų datos nenurodo (žinoma, jog į alumnatą atvyko 1682 m., o priesaiką davė 1683 m. kovo 25 d.⁷⁴), tačiau iš pilno, keturių tomų jo teologijos užrašų rinkinio galima tiksliai pasakyti, kad jis mokėsi teologijos Branevo jėzuitų kolegijoje 1684–1687 m. Kiek vėliau, 1694–1698 m., jis ėjo Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno igumeno (vyresniojo) pareigas, o mirė 1729 m.⁷⁵ Žinomas ir vienas pikantiškas jo gyvenimo epizodas – esą 1698 m., pasibaigus igumeno kadencijai, jis su viena bajore užmezgė romantiškus santykius, pabėgo į Kuršą, su ja susituokė ir susilaukė dukros, tačiau po to grįžo į ordiną, buvo nubaustas, o po ilgos atgailos nuo 1713 m. iki mirties ėjo Dermanės ir Dubino arkimandrito pareigas⁷⁶.

Braneve teologijos mokėsi ir kitas bazilijonas, kilęs iš Vilniaus valdančiojo elito – Ignotas Šycikas Zaleskis. Išliko vienas jo 1677 m. klausytų moralinės teologijos kursų tomas; jame esama įrašo, kad rankraštis pateko į saugojimo vietą jau po Zaleskio mirties⁷⁷. Ignoto Šyciko Zaleskio tėvas buvo suolininkas ir karališkasis sekretorius Steponas Šycikas Zaleskis; patys Šycikai Zaleskiai buvo sena Vilniaus stačiatikių giminė, tačiau XVII a. antroje pusėje jie ilgainiui tapo unitais⁷⁸. Pats Steponas iki 1667 m. buvo stačiatikis ir tikriausiai unitu tapo po to, kai 1663 m. buvo išrinktas suolininku ir jam dėl tikėjimo buvo neleidžiama prisiekti ir eiti pareigų⁷⁹. Ignotas Šycikas Zaleskis Branevo alumnate studijavo moralinę teologiją 1677–1679 m., į alumnatą atvyko būdamas 24 metų⁸⁰, tad, tikėtina, turėjo būti gimęs apie 1653–1654 m. Žinoma, kad vėliau jis buvo pamokslininkas ir kunigas Ružanuose; Ragauskos duomenimis, jis mirė iki 1687 m. rugpjūčio 23 d.⁸¹

Julijonas Voroničius (Woronicz), gimęs apie 1697–1698 m. ir kilęs nuo Polocko, Braneve mokėsi 1725–1731 m. (priesaiką davė 1726 m. kovo 5 d.)⁸².

⁷³ Dmytro Blažejovskij, *op. cit.*, p. 57.

⁷⁴ *Die Matrikel des päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578–1798*, heraus. von Prof. Dr. Georg Lühr (*Monumenta Historiae Warmienses*, 30. Lieferung, t. XI 3), Braunsberg: Ermländische Verlagsgesellschaft m. b. H, 1925, p. 114, Nr. 896.

⁷⁵ *Kultūrų kryžkelė*, p. 338.

⁷⁶ Aivas Ragauskas, *op. cit.*, p. 363–364.

⁷⁷ LMAVB RS, f. 41–623, l. 1r: „Post fata patris Ignacij Szycik Zaleski.“

⁷⁸ Aivas Ragauskas, *op. cit.*, p. 163–164.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 164; Ichoris Skočiliasas, *op. cit.*, p. 105.

⁸⁰ *Die Matrikel*, p. 111, Nr. 864. Beje, čia jis minimas jau kaip brolis bazilijonas; tai prieštarautų Ragauskos pateikiamai informacijai, kad 1681 m. jis baigė noviciatą Bytenėje (žr. Aivas Ragauskas, *op. cit.*, p. 364).

⁸¹ Aivas Ragauskas, *op. cit.*, p. 364.

⁸² Dmytro Blažejovskij, *op. cit.*, p. 59; *Die Matrikel*, p. 138, Nr. 1151.

Panašu, kad ir Voroničiaus atveju išliko pilni jo teologijos kurso, klausyto 1727–1730 m., užrašai. Žinomi ir keli jo vėlesnės karjeros epizodai – 1738 m. Žirovičiuose jis turėjo penitenciarijaus ir vyriausiojo Tarakanų deputato pareigas⁸³, kiek vėliau, 1740–1741 m., buvo Tarakanų vyresniuoju⁸⁴. Po dešimtmečio, nuo 1751 iki 1753 m., Voroničius tokias pačias pareigas ėjo Cepros vienuolyne⁸⁵, o galiausiai persikėlė į Vilnių; čia gyveno nuo 1754, vykdė penitenciarijaus pareigas⁸⁶ iki, tikėtina, patirties 1757 m.⁸⁷

Iš čia aptariamų asmenų, besimokusių Braneve, bene įspūdingiausią karjerą padarė Polikarpas Mihunevičius (1679 – ?). Liko tik vienas jo teologijos užrašų tomas, apimantis 1703–1706 m. klausytus scholastinės teologijos kursus Branevo jėzuitų kolegijoje⁸⁸. Kaip 21 metų amžiaus alumnas, kilęs iš Vilniaus vyskupijos, jis minimas 1700 m., o priesaiką davė 1701 m. sausio 18 d⁸⁹. Žinoma, kad 1743–1747 m. jis ėjo ordino protoarkimandrito pareigas, o vėliau buvo nominuotas Smolensko arkivyskupu; tiesa, nėra iki galo sutariama dėl jo mirties datos, kuri nurodoma 1747, 1752 arba 1753 m.⁹⁰

Kitų dviejų Braneve besimokusių bazilijonų atvejai leidžia pamatyti asmeninius kontaktus, kurie egzistavo tarp bazilijonų ir lotynų apeigų katalikų. Gideonas Beinoras atvejis yra įdomus keliais aspektais. Šis 1711 m. gimęs ir 1735–1741 m. Braneve studijavęs bazilijonas minimas kaip kilęs iš Žemaitijos – gana neįprasto šiai vienuolijai regiono⁹¹. Branevo matrikulų knygoje Gideonas Beinoras minimas kaip „Padubysio kolegijos“ steigėjas⁹²; žinoma,

⁸³ ÖNB HAN, SN 3847, l. 18v.

⁸⁴ *Ibid.*, l. 178r, 179v.

⁸⁵ SN 3848, l. 36r, 461r.

⁸⁶ *Ibid.*, l. 354r, 440r.

⁸⁷ http://www.monachus.pl/doku.php?id=lt:vienuolis:woronowicz_julianus, žiūrėta 2019 05 03.

⁸⁸ LMAVB RS, f. 41–551.

⁸⁹ *Die Matrikel*, p. 121–122, Nr. 1022a.

⁹⁰ Pirmąją datą pateikia Blažejovskis (žr. Dmytro Blažejovskij, *Byzantyne Kyivan Rite Students*, p. 347; kiek atsargiau apie galimą mirtį jis užsimena ir savo darbe, skirtame Kijevo metropolijos bažnytinei hierarchijai, tiesa, nenurodydamas tikslios datos, žr. Dmytro Blažejovskij, *Hierarchy...*, p. 291). Antroji aptinkama bazilijonų mirusiųjų katalogo 2014 m. pasirodžiusioje publikacijoje: Валентина Лось, Наталія Сінкевич, *op. cit.*, p. 93, *Annus 1795*, Nr. 5. Trečioji data pateikiama Branevo matrikuliacijų kataloge, žr. *Die Matrikel*, Nr. 1151, p. 13.

⁹¹ Dmytro Blažejovskij, *op. cit.*, p. 60.

⁹² *Die Matrikel*, p. 143, Nr. 1199: „[...] Abbas Zydziczensis, fundator collegii Podubiscensis ord. Basilii Magni.“

kad šiame Padubysyje bazilijonų vienuolyną 1749 m. įsteigė broliai Beinorai, tačiau bazilijonas tarp jų neminimas⁹³. Galbūt Gideonas pasirinkimas tapti bazilijonu paaiškina tokią fundacijos vietą?⁹⁴ Tikėtina, kad būtent Gideonas buvo idėjinis vienuolyno steigėjas, o pasauliečiai jo giminaičiai (gali būti, jog broliai) aprūpino fundaciją materialiai⁹⁵. Kalbant apie jo studijų peripetijas, vienintelis traktatų tomas, kuris priklausė Beinorui, nebuvo surašytas jo paties – keliuose marginaliniuose įrašuose paties Beinoro nurodyta, kad jam ši tomą padovanojo Branevo popiežiškojoje seminarijoje besimokęs Jokūbas Angrikas (Angrick)⁹⁶, kilęs iš Varmijos ir mokėsis panašiu metu kaip ir Beinoras⁹⁷.

Dar vienas panašus atvejis. Vieni 1724–1725 m. studijų metų teologijos užrašai, kaip nurodyta antraštiniame puslapyje, buvo surašyti Braneve

⁹³ Skurdžiuose šio vienuolyno steigimo aplinkybių aprašymuose įprastai figūruoja tik Beinorų pavardė arba brolių Antano bei Jono vardai; tokią informaciją rasime praktiškai visuose enciklopediniuose leidiniuose, leidžiamuose nuo XIX a. antrosios pusės (žr. „Podubiś Bazyliański“, in: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. VIII, Warszawa, 1887, p. 475, prieiga per internetą: http://dir.icm.edu.pl/pl/Słownik_geograficzny/Tom_VIII/475, žiūrėta 2019 05 15; „Bazilionai (Padubysys)“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 3: *Batoras–Bohatta*, Kaunas, 1935, p. 156–157; „Bazilionai (Padubysys)“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 2: *B–Birštono*, 1954, p. 302). Marekas Giżyckis, XIX a., Wolyniako slapyvardžiu išleidęs nedidelę monografiją apie bazilijonus Žemaitijoje, manė, jog vienas iš dviejų steigėjų buvo ordino narys (žr. Jan Marek Wolyniak, *Bazylianie na Żmudzi*, Kraków: Druk Wł. L. Anczyca i Sp. pod zarządem J. Gadowskiego, 1891, p. 8). Tačiau tai niekaip nesutampa su Branevo alumnų katalogo pateikiama informacija, kadangi kitas Beinoras čia nestudijavo, o Gideonas 1735 m. tapo alumnu jau būdamas bazilijonas.

⁹⁴ Už pastebėjimą autorius dėkingas dr. Liudui Jovaišai.

⁹⁵ Taip manyti leistų Adamo Bonieckio pateikiama informacija apie Beinorus, kuri, beje, leidžia kiek patikslinti ir Gideonas Beinoro biografiją. Bonieckis aptiko tris Beinorus – Antaną, Žemaitijos raikytoją, minimą 1740 m., Joną, kuriam teko kilmę įrodinėti Lvovo žemės teisme 1783 m., bei nežinomą Židičino arkimandritą, mirusį iki 1770 m. (žr. Adam Boniecki, *Herbarz Polski*, t. I, 1899, p. 176). Nekyla abejonių, kad šis nežinomas yra tas pats Gideonas. Vis dėlto, sprendžiant iš bazilijonų mirusiųjų katalogo, Gideonas Beinoras mirė ne iki 1770, o 1773 m. (žr. Валентина Лось, Наталья Сінкевич, *op. cit.*, p. 96, *Annus 1773*, Nr. 1).

⁹⁶ LMAVB RS f41–568, l. 1r: „Haec Theologia est mihi dono data Ab Adm Rndo Dno Jacobo Angryb [?] / Angryf, Alumno Brunopolitano SS. Dni Nri, S. Theol. Au[ditore]“; l. 1v: „1736 die 20 Xbris Brunsbergae. F Gedeon Beyner Ord. S. Bas. Mag., Alum. Bruns. SS. D. N., AA. LL., Phliae, SS. Canon., et Geographiae Auditor mpp.“; l. 228v: „Haec Theologia est mihi dono oblata ab Adm Rendo Dno Jacobo Angryb, Alumno Bruns. SS. Dni. Nri, S. Theol. Auditore. P. Gedeon Beyner O.S.B.M., Alumnus Brunopo. SS. Dni Nostri, AA [?]. L.L., Phliae SS. Can. et Geogro. Auditor mp.“

⁹⁷ *Die Matrikel*, p. 143, Nr. 1199.

1723–1727 m. studijavusio Martyno Šrioterio (Schroter) iš Varmijos⁹⁸. Šrioteris taip pat nebuvo bazilijonas, bet, tikėtina, kažkokie ryšiai jį siejo su šiek tiek vėliau čia studijavusiu bazilijonu Nikodemu Karpinskiu, kurio nuosavybės įrašas yra tame pačiame antraštiniame lape⁹⁹. Šis Karpinskis, gimęs 1724 m. rugpjūčio 24 d., vėliau apgynė teologijos daktaro laipsnio tezes ir buvo Lietuvos provincijolu 1755–1759 m.¹⁰⁰ Savo ruožtu pats Nikodemas Karpinskis taip pat greičiausiai nebuvo paskutinis rankraščio savininkas – rankraštyje esama ir kito, 1740 m., nuosavybės įrašo, kuriame nurodyta, kad tomas priklauso Jonui Karpinskiui, „filosofijos klausytojui“¹⁰¹. Tikėtina, kad Jonas Karpinskis, kuris, beje, nebuvo dvasininkas (bent jau tuo metu, kai užfiksuotas kaip knygos savininkas), galėjo būti Nikodemo Karpinskio giminaitis, kuriam bazilijonas ir perleido šį tomą.

Nors tokių atvejų, kaip matyti, nėra daug, kai kuriuose tomuose akivaizdžiai esama įrašų, darytų kitų asmenų. Ar tai reiškė, jog seniau studijavę vienuoliai kartais perleisdavo savo užrašus kitiems, kuriuos šie pildydavo? Sunku atsakyti vienareikšmiškai, tačiau tokia praktika, ypač tarp panašiu metu ir tose pačiose institucijose besimokiusių bazilijonų, galėjo egzistuoti.

VILNIUS

Vilniuje pagrindinis bazilijonų studijų centras buvo jėzuitiškoji Akademija, veikusi nuo 1579 m., o bazilijonai bei unitai apskritai čia turėjo pirmiausia jų poreikiams skirtą (bent jau steigimo laikotarpiu) popiežiškąjį alumnatą, įsteigtą 1583 m. Ilgainiui alumnatas „sulotynėjo“, o bazilijonų ir unitų skaičius, ypač XVIII a., čia smarkiai sumenko; siekdamas grįžti prie pirminės steigimo perspektyvos, 1753 m. popiežius Benediktas XIV uždraudė į alumnatą priimti lotynų apeigų katalikus¹⁰². Bazilijonai nuo 1753 m. alumnate

⁹⁸ *Ibid.*, p. 136, Nr. 1136.

⁹⁹ LMAVB RS, f. 41–605, l. 1r: „V. F. Nicodemi Karpiński O.S.B.M. est haec Theologia.“

¹⁰⁰ *Die Matrikel*, p. 145, Nr. 1214; Meletius M. Wojnar, *De Capitulis Basilianorum*, Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, 1954, p. 35–37.

¹⁰¹ LMAVB RS, f. 41–605, l.: „Ex Libris M. D. Joannis Karpinski Philosophiae Auditoris A[nn]o 1740.“

¹⁰² Jan Poplatek, „Zarys dziejów Seminarjum Papieskiego w Wilnie 1582–1773“, in: *Ateneum Wileńskie*, Nr. 7 (1930), sąs. 1–2, p. 224.

turėjo keturias vietas, kurios buvo skirtos jiems parengti būsimus filosofijos bei teologijos profesorius savo ordinui¹⁰³. Per visą XVII–XVIII a. laikotarpį, iki 1798 m., kuomet alumnatas buvo likviduotas, remiantis Henryko Litwino Vilniaus popiežiškosios seminarijos alumnų katalogo publikacija, bazilijonų tarp jų buvo 143; bendrame kontekste, remiantis tos pačios publikacijos duomenimis, jie tesudarė maždaug 14 proc. visų alumnų¹⁰⁴.

Lyginant Vilniuje studijavusių studentų užrašų rinkinį su kitais, į akis krenta tai, kad autoriai praktiškai niekur nepaliko jokių nuosavybės ženklų, todėl autorystę galima mėginti nustatyti tik hipotetiškai, pasiremiant, pavyzdžiui, datomis. Tikrai Vilniuje studijavusių studentų užrašų grupei galima priskirti 8 rankraštinius tomus, surašytus 6 autorių¹⁰⁵. Antai galima spėti, jog du traktatų rinkiniai, surašyti atitinkamai 1742 m.¹⁰⁶ ir 1743 m.¹⁰⁷, galėjo priklausyti 1742–1745 m. Vilniaus popiežiškosios seminarijos alumnui Juozapui Narolskiui (1715–1795)¹⁰⁸, kuris Vilniaus universitete 1765 m. gavo teologijos daktaro laipsnį ir buvo daugelio knygų autorius¹⁰⁹. Panašiai galima spėti ir dėl kitų dviejų rankraščių¹¹⁰, surašytų 1726 m., autorystės. Sprendžiant iš popiežiškosios seminarijos katalogo duomenų, panašiu laiku čia galėjo mokytis vienintelis unitas – bazilijonas Germanas Jackovskis, kuris scholastinę teologiją

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Henryk Litwin, „Katalog alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582–1798“, d. I: „Wstęp, wykaz skrotów, spis źródeł, katalog alumnów 1–500“, in: *Przegląd Wschodni*, t. VIII, sąs. 4 (32), 2003, p. 925–976 (toliau – Henryk Litwin, „Katalog alumnów...“, d. I); Idem, „Katalog alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582–1798“, d. II: „Katalog alumnów 501–1037“, in: *Przegląd Wschodni*, t. IX, sąs. 2 (34), p. 301–377 (toliau – Henryk Litwin, „Katalog alumnów...“, d. II). Šie skaičiai gerokai skiriasi nuo tų, kuriuos galima gauti iš Dmytro Blažejevskio pateikiamų sąrašų – remiantis pastaraisiais, bazilijonų, gyvenusių Vilniaus alumnate, skaičius per tą laikotarpį siekė viso labo 109 (žr. Dmytro Blažejevskij, *op. cit.*, p. 161–174). Skirtumas, nors ir didelis, stebinti neturėtų, kadangi, palyginti su Jano Poplateko sudarytu alumnų katalogu, Litwino publikuotasis buvo papildytas naujais duomenimis.

¹⁰⁵ LMAVB RS, f. 41–552, 592; f. 41–573, 575; f. 41–558; f. 41–593; f. 41–561; f. 41–603.

¹⁰⁶ LMAVB RS, f. 41–573.

¹⁰⁷ LMAVB RS, f. 41–575.

¹⁰⁸ Henryk Litwin, „Katalog alumnów...“, d. II, p. 337, Nr. 822. Juozapas Narolskis, sprendžiant iš katalogo, buvo vienintelis bazilijonas, galėjęs surašyti šiuos du tomus, kadangi studijų metais gilinosi į scholastinę teologiją. Antai, kitas panašiu laiku čia mokėsis bazilijonas, Merkurijus Giedraitis, 1744 m. čia studijavo tik filosofiją (*ibid.*, Nr. 824).

¹⁰⁹ Ludwik Grzebień, „Narolski Józef (XVIII w.)“, in: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3: *M–R*, p. 198–199; Ina Kažuro, *op. cit.*, p. 35.

¹¹⁰ LMAVB RS, f. 41–552, 592.

čia studijavo ketverius metus, 1726–1730 m.¹¹¹ Žinoma, jog Jackovskis 1743, 1751 m. Lietuvos provincijos kapitulose buvo išrinktas konsultoriumi¹¹², o mirė 1764 m., būdamas abatas¹¹³.

Net ir tuo atveju, kai rankraščio marginaliniuose įrašuose esama asmenvardžių, kurie galėtų palengvinti konkretaus rankraščio autorystės nustatymą, tikrasis autorius taip pat nėra visiškai aiškus. Antai vieno 1707 m. dėstyto teologijos kurso užrašai, kaip liudija marginalinis įrašas, po bazilijono Gervazo Stankevičiaus mirties ordino generolo Antano Zavadzkiego buvo perduoti Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno bibliotekai¹¹⁴. Taip pat tame pačiame rankraštyje esama ir hierovieniuolio Ambraziejaus Bialkovskio autografo¹¹⁵, bet jis, atrodo, jokioje katalikiškoje įstaigoje niekada nestudijavo. Įdomu tai, kad tokio Gervazo Stankevičiaus Vilniaus alumnų kataloge nėra; minimi du asmenys panašiais vardais – Jurgis Stankevičius bei bazilijonas Gervazas Acinkevičius. Pirmasis iš jų vienerius metus (1704) mokėsi scholastinės teologijos, o antrasis, taip pat metus (1707), mokėsi filosofijos. Jurgį Stankevičių ir Gervazą Acinkevičių sąrašė skiria tik du asmenys, todėl tikėtina, kad įrašą apie rankraščio perdavimą bibliotekai padaręs asmuo informaciją galėjo nurašinėti iš alumnų sąrašo ir įvėlė klaidą, taip „sukurdamas“ Gervazo Stankevičiaus asmenybę. Vis dėlto tikrasis rankraščio autorius greičiausiai buvo ne bazilijonas Gervazas Acinkevičius (šis nesimokė teologijos arba bent jau nėra tai patvirtinančių duomenų), o, tikėtina, tą pačią dieną į alumnatą priimtas Florijonas Hrebnickis (1683–1762), būsimasis Polocko arkivyskupas bei Kijevo metropolitas, kuris Vilniuje teologijos mokėsi 1707–1710 m.¹¹⁶ Tikėtina, kad pastarasis galėjo perleisti rankraštį Acinkevičiui.

¹¹¹ Henryk Litwin, „Katalog alumnów...“, d. II, Nr. 756, p. 329.

¹¹² Meletius M. Wojnar, *op. cit.*, p. 32; 33–34.

¹¹³ Валентина Лось, Наталія Сінкевич, *op. cit.*, p. 96, *Annus 1764*, Nr. 7.

¹¹⁴ LMAVB RS, f41–561, l. 1r–4r: „Integer Cursus Theologicus post obitum Vnrblis Admdm Re. Pris Geruasi Stankiewicz O.S.B.M., Alumni olim Vilnensis, est applicatus Monasterio Vilnensi per Reverendissimum Patrem Antonium Zawadzki, protunc Protoarchimandritum O.D.B.M.“

¹¹⁵ *Ibid.*, l. 78v.

¹¹⁶ Kitus bazilijonus, į alumnatą priimtus tą pačią dieną, atmesti leidžia tai, kad jie nenurodyti kaip mokėsi teologijos. Tuo tarpu Hrebnickis Vilniuje 1710 m. įgijo teologijos licenciatu laipsnį (Henryk Litwin, „Katalog alumnów...“, d. II, p. 321, Nr. 690). Plačiau apie jį: Bolesław Kumor, „Pochodzenie i wykształcenie metropolitów kijowskich grecko-katolickich 1600–1795“, in: *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*, 3, 1996, p. 134; Dorota Wereda, *op. cit.*, p. 340, Nr. 11.

Tokias proveniencines interpretacijas, kaip jau ne kartą minėta, dera vertinti būtent kaip spėjimus, kurie paremti prielaida, jog Stačiatikių dvasinės seminarijos fonde atsidūrę tokio tipo rankraščiai arba buvo surašyti bazilijonų studentų, arba vėliau jiems atiteko. Tačiau kai kuriais atvejais matyti, kad autoriai galėjo būti ir dieceziniai unitų dvasininkai, ir Romos katalikai; tikėtina, kad ateities tyrimai leistų patvirtinti arba paneigti kai kurias čia spėtas autorstes. Bet kuriuo atveju popiežiškieji alumnai buvo išskirtinė grupė – bent jau tokį įspūdį galima susidaryti iš kelių XVIII a. vidurio bazilijonų ordino narių katalogų, kuriuose Braneve, Vilniuje ar Romoje studijas baigę vienuoliai buvo išskiriami iš eilinių ordino narių ir minimi šalia svarbiausių ordino pareigūnų¹¹⁷. Ar tai galėjo būti dedamų į juos vilčių išraiška? Šiandien, neturint daugiau duomenų apie bazilijonų alumnų karjeras, yra sunku pasakyti, kiek iš jų vėliau tapo žymiais savo ordino atstovais ir pateisino lūkesčius. Vis dėlto bent jau tie bazilijonai, kurių užrašai sudaro šiandien LMAVB RS saugomo teologijos užrašų rinkinį, iš esmės padarė sėkmingą vienuolinę „karjerą“. Matyti, jog praktiškai visi čia pristatytų užrašų autoriai (aiškūs ar tik galimi) iš esmės laikytini bazilijonų vienuolijos elitu – ir ne vien tie, kurie turėjo aukštas pareigas hierarchijoje. Net ir tie vienuoliai, kurie netapo vyskupais ar protoarkimandritais, kuriuo nors metu priklausė svarbiausiems ordino vienuolynams bei ėjo jose įvairias pareigas, o tai savo ruožtu suteikia reikšmės ir jų rankraštiniam palikimui.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad šie LMAVB RS saugomi užrašai – savitas bazilijonų biografijų šaltinis – ne tik atskleidžia bazilijoniškojo studentiško gyvenimo peripetijas, bet ir nušviečia asmeninius studentų santykius, besimezgusius akademinėje aplinkoje. Tokių tarpusavio ryšių egzistavimas taip pat laikytinas vienu iš bažnytinės unijos, siekusios suvienyti ilgai gana įtariai viena į kitą žiūrėjusias Rytų ir Vakarų krikščionybės šakas, rezultatų.

¹¹⁷ Šie rankraštiniai katalogai buvo surašyti 1751–1755 m. vizitacijų tome, žr. ÖNB HAN, SN 3848, l. 453r, 459v, 470v, 479v.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- LMAVB RS f. 41 – 10, 12, 16, 17, 19, 551, 552, 554, 555, 557, 558, 561, 562, 563, 566, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 577, 579, 580, 581, 582, 584, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 597, 599, 600, 603, 604, 605, 606, 607, 623, 627, 628, 657, 661, 662, 663, 664, 670, 671, 672, 701, 702, 704, 705.
- ÖNB HAN, SN 3847, SN 3848.
- „Bazilionai (Padubysys)“, in: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 3: *Batoras–Bohatta*, Kaunas, 1935, p. 156–157.
- „Bazilionai (Padubysys)“, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 2: *B–Birštono*, 1954, p. 302.
- BIRŽIŠKA VACLOVAS, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*, redagavo ir papildė Mykolas Biržiška, su Adolfo Šapokos įvadu, Chicago: Litanistikos instituto leidykla, 1987.
- BLAŽEJOVSKYJ DMYTRO, *Byzantine Kyivan Rite Students in Pontifical Colleges, and in Seminaries, Universities and Institutes of Central and Western Europe (1576–1983)*, Rome: PP. Basiliani, 1984.
- BLAZEJOWSKYJ DMYTRO, *Hierarchy of the Kyivan Church (861–1990)*, Romae: Universitas Catholica Ucrainorum S. Clementis, 1990.
- BONIECKI ADAM, *Herbarz Polski*, t. I, Warszawa: Skład główny Gebethner i Wolf w Warszawie / O. Gebethner i Sp. w Krakowie, 1899.
- CHYNCZEWSKA-HENNEL TERESA, „Unia brzeska XVII stulecia w polskiej historiografii“, in: *Беларускі Гістарычны Зборнік = Białoruskie Zeszyty Historyczne*, Nr. 2 (6), Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1996. Prieiga per internetą: http://web.archive.org/web/20100111021433/http://kamunikat.fontel.net:80/www/czasopisy/bzh/o6/o6art_chynczewska.htm.
- ČIURINSKAS MINTAUTAS, *XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006.
- Die Matrikel des päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578–1798*, herausgegeben und mit biographischen Zusätzen versehen von prof. dr. Georg Lühr, (*Monumenta Historiae Warmiensis*, 30. Lieferung, t. XI 3), Braunsberg: Druck der Ermländischen Zeitungs- und-Verlagsdruckerei (Ermländische Verlagsgesellschaft m. b. H.), 1925.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996.
- GRZEBIEŃ LUDWIK, „Narolski Józef (XVIII w.)“, in: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3: *M–R*, p. 198–199.
- GRICKEVIČIUS ARTŪRAS, *Vilniškė popiežiškoji seminarija 1583–1655 metais*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2008.
- HILGENREINER KARL, „University of Prague“, in: *The Catholic Encyclopedia*, t. 12, New York: Robert Appleton Company, 1911. Prieiga per internetą: <http://www.newadvent.org/cathen/12342a.htm>.
- KAŽURO INA, „Bazilijonų vienuolijos ryšiai su Vilniaus universitetu“, in: *Lietuvos istorijos studijos*, 2018, Nr. 42, p. 29–47.

- KEMPA TOMASZ, „Piotr Skarga jako propagator unii kościoła katolickiego z prawosławnym“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2013, Nr. 35–36: *Petras Skarga ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*, Vilnius, p. 181–216.
- KUMOR BOLESŁAW, „Alumnaty papieskie“, in: *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin: KUL, 1985.
- KUMOR BOLESŁAW, „Pochodzenie i wykształcenie metropolitów kijowskich grecko-katolickich 1600–1795“, in: *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*, 3, 1996, p. 125–138.
- LITWIN HENRYK, „Katalog alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582–1798“, d. I: „Wstęp, wykaz skrotów, spis źródeł, katalog alumnów 1–500“, in: *Przegląd Wschodni*, t. VIII, s. 4 (32), 2003, p. 925–976.
- LITWIN HENRYK, „Katalog alumnów seminarium papieskiego w Wilnie 1582–1798“, d. II: „Katalog alumnów 501–1037“, in: *Przegląd Wschodni*, t. IX, s. 2 (34), p. 301–377.
- OZOROWSKI EDWARD, „Ohilewicz (Ohylevyč) Pachomiusz“, in: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3 (M–R), pod redakcją ks. Hieronima Eug. Wyczawskiego OFM, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1982, p. 241.
- PANSEVIČ VIOLETA, „Vilniaus miestiečių studijos Lietuvos ir užsienio aukštosios mokyklos XVII–XVIII a. pirmojoje pusėje“, in: *Istorija*, 2016, t. 101, Nr. 1, p. 5–47.
- PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ MARIA, RYŁŁO (RYŁO, RYLO) MAKSYMILIAN, in: *Polski Słownik Biograficzny (Ryl Henryk – Rząsnicki Adolf)*, t. XXXIII/4, s. 139, 1992, p. 502–504.
- „Podubiś Bazylikański“, in: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. VIII, Warszawa: Nakładem Władysława Walewskiego, Druk „Wieku“ Nowy-Świat, Nr. 61, 1887, p. 475.
- POPLATEK JAN, „Zarys dziejów Seminarjum Papieskiego w Wilnie 1582–1773“, in: *Ateneum Wileńskie*, Nr. 7 (1930), s. 1–2, p. 170–228.
- RAGAUSKAS AIVAS, *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje (1662–1702m.)*, Vilnius: Diemedis, 2002, p. 363–364.
- Rankraščių rinkiniai. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos XI–XX amžių rankraščių fondų trumpa apžvalga*, sud. Vladas Abramavičius, Vilnius, 1963.
- SKOČILIASAS IHORIS, „Maskvos okupacija ir bazilijonų atgimimas“, in: *Kultūrų kryžkelė. Vilniaus Švč. Trejybės šventovė ir vienuolynas: Kolektyvinė monografija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 104–109.
- ŠAPOKA ADOLFAS, „Kur senovėje lietuviai mokslo ieškojo?“, in: Vaclovas Biržiška, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*, p. 9–35.
- ZIELONKA RAFAŁ, „Losy studentów Alumnatu Papieskiego w Braniewie w XVI i XVII wieku“, in: *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, Nr. 3 (297), Olsztyn, 2017, p. 409–444.
- WEREDA DOROTA, *Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVIII wieku*, Siedlce–Lublin: Wydawnictwo Werset, 2013.

WOJNAR MELETIUS M., *De Capitulis Basilianorum*, Romae: Sumptibus PP. Basilianorum, 1954.

WOLYNIAK, *Bazylianie na Żmudzi*, Kraków: Druk Wł. L. Anczyca i Sp. pod zarządkiem J. Gadowskiego, 1891.

http://www.monachus.pl/doku.php?id=lt:vienuolis:woronowicz_julianus

ЛОСЬ ВАЛЕНТИНА, СІНКЕВИЧ НАТАЛІЯ, „Catalogus patrum et [sic – К.Т.] fratrum defunctorum Чину Святого Василя Великого у фондах Інституту рукописів НБУВ (середина XVIII–початок XIX століття)“, in: *Генеалогічні записки*, вип. 12 (нової серії 6), Львів, 2014, р. 77–101.

НАДСАН АЛЯКСАНДР, „Беларусы ў Грэцкай Калегіі“, in: *Запісы Беларускага Інстытуту Навукі ў Мастацтва*, 30, New York–Miensk: Belarusan Institute of Arts and Sciences, 2006, р. 164–176.

Searching for the Heritage of the Church Union:
Theology Notes of the Seventeenth-Eighteenth-Century
Lithuanian Basilian Monks from the Biographical Perspective

S u m m a r y

The Union of Brest (1596) marked a new period in the history of Christianity. Both Catholic and Orthodox Churches achieved unity (at least in the Polish-Lithuanian Commonwealth) albeit with concessions on the Orthodox side. However, the newly-formed Uniate church lacked administrative resources that would allow it to recruit and train its clergy in the specially designed educational system. Although several attempts were made to establish an institution of higher education for the Uniate clergy, none of them were at least partially successful. The Catholic Church offered the solution of its own: papal seminaries or alumnates aimed at the youth and originating from the regions affected by the Reformation or those located in the close vicinity of the other religious adversary, the Orthodox Church. The Society of Jesus, the most influential religious order of the post-Tridentate Church, was particularly interested in the matters of the Union and was instrumental in its design. One particularly important feat accomplished by the Society was its role in the reformation of the Basilian Order. With the help of the Jesuits, the loose congregation of monasteries was transformed into a fully-functional religious order governed by the central hierarchy. It was also the educational system governed by the Society of Jesus that allowed further development of the close ties between the two orders.

This article seeks to present the studies of the Basilian monks in a slightly different, more biographical nature by studying the notes of theology courses attended by Basilian monks. The article shows who, where, and when studied at the Catholic schools in the early modern period. Based on the surviving notes currently kept at the Manuscript Department of the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, one can conclude that the students who left the notes mainly studied in Rome, Braunsberg, Vilnius, and, to a much smaller extent, in Prague and Olomouc. While not all of these manuscripts can be attributed to particular individuals with the utmost certainty, among the manuscripts one can identify those that belonged to the students who achieved the highest ranks of the Basilian Order and/or the Uniate Church, such as protoarchimandrites Pachomius Ohilewicz, Maximilian Wilczyński,

and Polycarpus Mihunewicz, bishops Arsenius Cybulski and Maximilian Ryllo, among others. Other notes show possible connections between the Basilian monks and Latin Catholic students. It is quite likely that some kind of manuscript exchange was practised between the schools and therefore one could say that it was the studies that stimulated that favourable environment in which the idea of the Church Union could thrive in the community of the Catholic Church, both Latin and Greek.

KEYWORDS: Basilians; Uniates; Church Union; theology; theological studies; 17-18th century; Jesuits; Society of Jesus; Pontifical Roman seminary; aluminate; Braniewo; Vilnius; Rome; Olomouc; Prague.

Gauta 2019 04 01

Priimta 2019 06 20